

Tussen Velt en Bergh

200 Jaar verbonden

Diamond Collection

Gaëtan Algoet

Colofonpagina

Titel: Tussen Velt en Berch– 200 Jaar verbonden

Uitgever: Algoet Publishing

Imprint: *Diamond Collection – Luxe Boekserie*

ISBN: 9789403848648

Eerste druk: december 2025

Druk & afwerking: Hardcover met verhoogde rug, glanzend diamantlogo, full-color illustraties op semi-glans wit papier

Formaat: B5+ luxeformaat

Illustraties: Verspreid over dubbele pagina's, visueel geoptimaliseerd

Exemplaar: Collector's Edition – Diamond Collection

Productie: In samenwerking met Bookmundo en gespecialiseerde drukkers

©2025 Gaëtan Publishing Alle rechten voorbehouden. Geen enkel deel van dit werk mag in welke vorm dan ook worden gereproduceerd of verspreid zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur.

Elk dorp leeft in de verhalen van zijn mensen – en ieder mens
draagt een stukje van het dorp in zich mee.

Samenvatting

Tussen Velth en Berch – 200 jaar verbonden vertelt het verhaal van Veltem-Beisem, een dorp dat zijn wortels diep in het landschap en de geschiedenis heeft verankerd. Vanaf de eerste sporen van jagers en boeren langs de Molenbeek, via Romeinse heirbanen en middeleeuwse cijnshoeves, tot de fusie van Veltem en Beisem in 1826 en hun plaats binnen Herent vandaag, ontvouwt zich een kroniek van verbondenheid.

Het boek brengt niet enkel feiten, maar ook verhalen: kronieken van kerken en molens, demografische evoluties, veldnamen en kaarten, volksverhalen en sociale tradities. Het toont hoe abdijen, heerlijkheden, burgemeesters en dorpsgemeenschappen het leven vormden, hoe rampen zoals de zondvloed van 1906 en de Spaanse griep hun sporen nalieten, en hoe verenigingsleven, cafés en nachtleven het dorp kleur gaven.

Veltem-Beisem verschijnt hier als meer dan een geografische plek: het is een geheugen, opgebouwd uit stemmen, namen en herinneringen. Van de Bovenberg tot de steenweg, van de Romeinse villa tot de zendmast, van cijnsoeren tot hedendaagse inwoners – telkens weer blijkt hoe het dorp zich vernieuwt zonder zijn verleden te verliezen.

Oorspronkelijk bedoeld als een intern informatieverlag, groeide dit werk door de vragen van lezers uit tot dit boek. Het wil bewaren wat dreigt te vervagen, bruggen slaan tussen verleden en heden en de gemeenschapsbanden zichtbaar maken. Om de geschiedenis beter te visualiseren zijn illustraties toegevoegd die zijn gebaseerd op historische gegevens en bronnen.

Voorwoord

In 1966 kwamen mijn ouders in Veltem-Beisem wonen. Ik was toen twee jaar oud en had nog geen idee dat dit dorp mijn hele jeugd zou kleuren. Eerst woonden we op de Bertemse baan, later in de Radioweg, vlak bij de zendmast die als een herkenningspunt boven het dorp uittorent. Daar groeide ik op, tussen de velden, de bossen en de kinderen en mensen die mijn jeugd vormgaven.

Zij brachten me groot met liefde, geduld en een stille kracht die me gevormd heeft tot wie ik vandaag ben. Mijn moeder is fier dat ik boeken schrijf, en die fierheid raakt me meer dan woorden kunnen zeggen.

Mijn herinneringen aan Veltem-Beisem zijn niet alleen persoonlijk, maar ook verweven met de geschiedenis van het dorp zelf. Het is die dubbele blik – de blik van de inwoner én van de onderzoeker – die dit boek heeft gevoed. Het boek brengt feiten én verhalen samen, en wil bewaren wat dreigt te vervagen. Van oude kronieken tot cafés langs de steenweg, van verenigingsleven tot jeugdherinneringen: dit boek wil tonen hoe een dorp leeft, verandert en toch herkenbaar blijft.

Met dit boek wil ik niet alleen mijn eigen herinneringen delen, maar vooral ook de geschiedenis van Veltem-Beisem laten spreken. Laten we daarom beginnen bij het begin...

Gaëtan Algoet

Begijnendijk, december 2025

Inhoud

DEEL 1 – Tussen Velt en Berch: 200 jaar verbonden	1
Voor het dorp een naam kreeg — de oudste sporen van Veltem-Beisem.....	3
1 ^e eeuw: De aanleg van de Romeinse heirbaan	7
DEEL 2 - Kerkelijke structuren, conflicten en verplaatsing (14 ^e - 20 ^e eeuw)	13
DEEL 3 - De eerste hoeves en heerlijkheden (12 ^e – 14 ^e eeuw)	15
De Sint-Pieterskapel.....	25
Pastoors, notabele figuren en maatschappelijke initiatieven	30
Administratieve lijnen, petities en juridische procedures.....	31
Slotbeschouwing: verplaatsing, geheugen en continuïteit.....	33
DEEL 4 - Demografie van Veltem en Beisem.....	37
1. Bevolking vóór 1826 – twee afzonderlijke dorpen.....	37
Beisem	37
Veltem.....	38
2. Demografie na 1826 – de fusiegemeente Veltem-Beisem.....	39
3. Factoren die de bevolkingsgroei bepaalden	40
4. Demografie vandaag.....	41
Slotbeschouwing.....	42
DEEL 5 - Veltem en Beisem op de kaart — van figuratieve kaart tot Ferrariskaart (1596–1795)	43
De figuratieve kaart van Pierre de Bersacques (1596–1601).....	44
De kaarten van Villaret en Ferraris (1650–1795).....	47
Veldnamen en structuren	48
Villaretkaart en Ferrariskaart in context	49
DEEL 6 - Molens en maalverhalen	51

De Heersemmolen – economische motor en stille getuige.....	51
De molen van Beisem	55
De Korenmolen van Veltem: Kroniek van wind, steen en herinnering.....	58
DEEL 7 - Van heerlijkheid naar burgerlijke stand — Franse hervormingen in Veltem-Beisem (1795–1815).....	61
Politiek en burgemeesters van Veltem-Beisem (1826–1976)	63
Van twee dorpen naar één gemeente – de fusiegeschiedenis van Veltem-Beisem.....	65
DEEL 8 - Van meiers tot burgemeesters – bestuur in Veltem en Beisem.....	70
Het bestuur vóór 1826 – meiers en schepenen.....	70
Bekende meiers en families.....	70
Burgemeesters van Veltem-Beisem (1826–1976).....	71
Overzicht van de burgemeesters.....	71
Slotbeschouwing.....	72
DEEL 9 - De brouwcultuur van Veltem-Beisem	73
DEEL 10 - Spoorweg en station: verbinding in beweging	97
DEEL 11 - De zondvloed van 1906.....	103
1. De dag dat het water kwam	103
2. Veltem-Beisem onder water.....	104
3. Van 1906 naar vandaag.....	109
DEEL 12 - Het Militair Kerkhof van Veltem-Beisem.....	111
DEEL 13 - De Spaanse griep (1918-1920)	117
1. Een pandemie na de oorlog	117
2. Veltem-Beisem in de greep van de ziekte	118
3. Een apocalyptische ervaring.....	120

4. Van toen naar nu	121
Slot en overgang.....	121
DEEL 14 - Het sociale leven in Veltem-Beisem.....	123
Kerkelijke feesten en liturgie	124
Tussen stilte en herwonnen klank.....	129
Van Riva tot Scalini – Het nachtleven aan de steenweg	133
De iconen van de steenweg.....	135
Het rozenhof – van hoeve tot discobar.....	136
Van “hoerenkootjes” naar hippe bars	138
DEEL 15 – 1929 tot vandaag: De zendinstallatie op de Bovenberg	141
DEEL 16 - Melkerfgoed in Veltem-Beisem	145
Vitalac.....	145
Laiterie Soetemans.....	150
Stoommelkerij St-Laurent	153
DEEL 17 - Volksverhalen en orale traditie	155
De verdwenen windmolen – en het moordverhaal dat het dorp beroerde	155
De moord in het kasteeltje van Beisem	160
Methodologische noot:.....	162
DEEL 18 - Het Wapenschild van Veltem-Beisem	163
Het wapen van de familie Boot de Velthem	166
DEEL 19 - Lodewijk van Veltem en de Echo van Avalon	169
DEEL 20 - De woonkernen.....	173
Bovenberg de eerste kiem van Veltem-Beisem	175
Beisem – een dorp langs de steenweg	177
Veltem – dorp in het veld	178

DEEL 21 - Veltem-Beisem vandaag: tussen verleden en toekomst	181
Een dorp met geheugen	181
De erfenis van 200 jaar verbondenheid.....	181
Herinneren en vernieuwen	182
Naar 2026 en verder	182
Jubileumjaar 2026 – 200 jaar verbondenheid	183
Een kritische noot bij “200 jaar verbondenheid”	185
Slotbeschouwing – Veltem-Beisem vandaag: tussen verleden en toekomst	186
Epiloog – Mijn eigen weg in Veltem-Beisem.....	189
Geschreven voor de volgende generatie	193
Werken van Algoet Gaëtan	207
Bronnen en literatuur	213
Primaire bronnen.....	213
Secundaire literatuur	213
Digitale bronnen	214

DEEL 1 – Tussen Velt en Berch: 200 jaar verbonden

In 1826 werden Veltem en Beisem samengebracht tot één gemeente. Daarmee begon tweehonderd jaar gedeelde geschiedenis.

In 2026 viert Veltem-Beisem dit tweehonderdjarig bestaan als gefuseerde gemeenschap. Wat ooit twee afzonderlijke dorpen waren, elk met hun eigen veldnamen, kerken, hoeven en tradities, werd in 1826 onder Nederlands bestuur samengebracht tot één geheel. Die fusie was geen eindpunt, maar een begin: van gedeeld bestuur, gezamenlijke feesten en een gedeeld geheugen. Toch was de verbondenheid niet vanzelfsprekend. Veltem hoorde historisch bij de meierij van Herent en viel onder het bisdom Luik, terwijl Beisem een afzonderlijke heerlijkheid was, verbonden met Buken en Assent, en onder het bisdom Kamerijk ressorteerde. Eeuwenlang hadden beide dorpen hun eigen schepbank, parochie en gebruiken. Het samengaan werd daarom door velen ervaren als een opgelegde constructie.

Dit boek is geschreven als eerbetoon aan die tweehonderd jaar verbondenheid. Niet als droge opsomming van feiten, maar als een verhalende reis door de lagen van het landschap, de stemmen van het verleden en de structuren die het dorp vormden.

De fusie van 1826 werd niet door iedereen aanvaard. Er volgde zelfs een poging om de samenvoeging terug te draaien, maar die bleef zonder gevolg. Uiteindelijk bleef Veltem-Beisem één bestuurseenheid.

Van de kling in de Molenbeek tot de klok van het station, van de cijnshoeves tot de burgerlijke stand, van veldnamen tot spoorlijnen: elk hoofdstuk is een venster op een tijdperk. Veltem-Beisem is geen verzameling huizen, maar een geheugen. De bodem sprak, de kaarten fluisterden en de namen bleven klinken:

Servranckx, Van Dessel, De Clerck, Van den Eede, en anderen. Burgemeesters, boeren, onderwijzers en soldaten: mensen die het dorp droegen, vormden en doorgaven.

Hoewel Veltem en Beisem sinds de fusie van 1977 officieel deel uitmaken van de gemeente Herent, bleven ze in het dorpsleven en het collectieve geheugen herkenbaar als afzonderlijke entiteiten. De veldnamen, parochies, verenigingen en dialectverschillen leefden voort, en ook in het spraakgebruik sprak men nog steeds van “Veltem” en “Beisem” als aparte dorpen. Zelfs de postcode 3008, die beide omvatte, droeg bij aan die gedeelde maar onderscheiden identiteit. Sinds 1969 kende België het systeem van postcodes, ingevoerd om de sortering van brieven en pakketten efficiënter te maken. Veltem-Beisem kreeg toen officieel het nummer 3008. Na de fusie met Herent werd dit 3020 HERENT. Het oude nummer verdween, maar bleef in het geheugen hangen.

Dit boek is geschreven voor de feesten van 2026, maar kijkt verder dan één jaar. Het wil bewaren wat dreigt te vervagen, verbinden wat ooit gescheiden was en vieren wat ons tot gemeenschap maakt. Tussen veld en berg, tussen verleden en toekomst, bleef Veltem-Beisem verbonden.

Voor het dorp een naam kreeg — de oudste sporen van Veltem-Beisem

Rond 2500 v.Chr. lieten jagers en boeren langs de Molenbeek hun werktuigen achter, onbewust de eerste sporen van bewoning.

Lang voor de eerste kerk op de Bovenberg werd getekend, lang voor de cijsboeken van de abdijen hun eerste regels schreven, was deze streek al bewoond. Niet door dorpsgemeenschappen, maar door mensen die geen sporen wilden nalaten – en dat toch deden.

Het reliëf van Veltem-Beisem is geen toeval, maar het resultaat van duizenden jaren geologische processen. De Bovenberg, het hoogste punt van het dorp, ontstond tijdens het Laat-Pleistoceen – een periode van intense afzetting en erosie. Wind en water sletten de ondergrond uit, terwijl rivieren zoals de Molenbeek sedimenten afzetten in de valleien. De Bovenberg bleef als een zandrug achter, gevormd door dekzanden en leemlagen, en kreeg zijn naam pas veel later, toen mensen het hoogteverschil begonnen te benoemen. Het hoogste punt ligt op 77 m boven zeeniveau, en bevindt zich op de zandrug van de Bovenberg, enkele tientallen meters voorbij het einde van de Radioweg in de richting van de zendmast – een locatie die het landschap domineert en als topografisch referentiepunt geldt.

In 1983, bij grondwerken langs de Molenbeek tussen Ter Meeren en de Broekstraat, kwamen enkele vuurstenen werktuigen aan het licht: een kling, een schrabber en een kernfragment. Ze lagen verspreid in de bodem, zonder duidelijke structuur, maar hun vorm en slijtage verraadden hun oorsprong: het Laat-Neolithicum, rond 2500 v.Chr. Het was geen nederzetting, eerder een tijdelijke kampplaats. Mensen trokken door het landschap, maakten vuur, scherpten hun werktuigen, en trokken verder. De bodem had hun aanwezigheid onthouden, in stilte.

De vondsten van 1983 zijn slechts fragmenten – maar ze spreken. Ze liggen verspreid, zonder structuur, en toch vormen ze een patroon: mensen kwamen hier, keer op keer. De Molenbeek was niet enkel een waterloop, maar een levenslijn. En wie weet wat nog onder de verhoogde bedding van de Heersemolen ligt, waar het water sinds de middeleeuwen kunstmatig werd gestuurd. De bodem zwijgt, maar de kaarten fluisteren.

De locatie van de vondsten ligt op een licht verhoogde oeverzone van de Molenbeek, met zandig leem als ondergrond – ideaal voor tijdelijke kampplaatsen en vroege landbouw. Hoewel er geen sporen van bewoning zijn gevonden, suggereert de verspreiding van de werktuigen herhaald gebruik van deze plek.

Volgens lokale overlevering zou er in de buurt van de Heersemolen een Frankische nederzetting hebben gelegen, met houten structuren en grachten. Dit is nooit archeologisch bevestigd, maar de hypothese leeft voort. De molen zelf werd al in 1356 vermeld. Volgens erfgoedonderzoek werd haar bedding in de middeleeuwen verhoogd om een verval van ca. 3,75 m te creëren. – een ingreep die mogelijk oudere lagen heeft verstoord of bedekt. Het verdere verhaal van de Heersemolen als economische motor komt uitgebreid aan bod in een later hoofdstuk.

Ruim anderhalve eeuw later, in 1997, werd bij rioleringswerken in de Varenbergstraat opnieuw een venster op het verleden geopend. Tussen de kleilagen kwamen fragmenten van terra sigillata tevoorschijn – fijn rood aardewerk, typisch voor de 1^e tot 2^e eeuw na Christus. Samen met een munt van keizer Hadrianus en een stuk dakpan (tegula) vormden ze een stille getuigenis van Romeinse aanwezigheid. Geen toeval, want op de Ferrariskaart van 1771 is op die plek een verhoogd terrein zichtbaar, met een boomgaard en een rechthoekige structuur. Mogelijk stond hier ooit een Romeinse villa of opslagplaats, later overbouwd door een hoeve. De scherven spraken, en de kaart bevestigde hun verhaal.

De middeleeuwen brachten niet alleen nieuwe bewoners, maar ook namen. Zoals reeds vermeld in een document uit 1117, bevond zich op de Bovenberg een hoeve die cijns verschuldigd was aan de abdij van Park. Deze vermelding bevestigt dat de Bovenberg het prille hart van Beisem vormde en dat hier de eerste nederzetting lag.

Veltem verschijnt iets later, in een document uit 1153, waarin de abdij van Affligem een perceel in “Veltem” overdraagt aan een lokale heer:

“... terra in Veltem, donata per abbatem Affligem ad dominum localem ...”

Oftewel: “... grond in Veltem, geschonken door de abt van Affligem aan een lokale heer ...”

De term terra betekent hier niet zomaar grond, maar een perceel met waarde – vaak landbouwgrond of strategisch gelegen. De schenking wijst op een feodale relatie, waarbij de lokale heer het land in leen kreeg, vaak in ruil voor militaire of bestuurlijke diensten.

De naam Veltem betekent letterlijk “woonplaats in het veld”, een open plek in het landschap waar mensen zich vestigden. Bergecem, in 1117 nog zo gespeld, verwijst naar de Bovenberg – een hoogte die niet alleen het reliëf bepaalde, maar ook het centrum van de eerste bewoning.

Het oudste dorpsbeeld van Beisem: de kerk op de Bovenberg langs de Romeinse heirbaan, nu de Radioweg, eind 16^e eeuw.

In deze periode maakte de streek deel uit van het graafschap Leuven, dat op zijn beurt behoorde tot het hertogdom Brabant — een van de machtigste vorstendommen binnen het middeleeuwse Heilige Roomse Rijk. België bestond toen nog niet als land; de regio was verdeeld in graafschappen, hertogdommen en heerlijkheden, elk met hun eigen feodale structuren en verplichtingen.

1^e eeuw: De aanleg van de Romeinse heirbaan

Lang voor de eerste cohorten hun sandalen op de kasseien zetten, was er het werk van ingenieurs, landmeters en bouwlieden. De aanleg van de Romeinse heirbaan door Veltem-Beisem begon met een nauwkeurige opmeting van het terrein. Landmeters, gewapend met groma en meetstaven, trokken rechte lijnen over het landschap, vertrouwend op het reliëf van de zandrug dat stabiliteit en zicht bood.

De route werd gekozen om strategische redenen: de zandrug liep in een natuurlijke boog tussen Tongeren en Bavay, en bood een droge, verhoogde bedding die minder vatbaar was voor modder en overstroming. De ingenieurs tekenden het tracé uit, waarbij ze rekening hielden met hellingen, waterlopen en bestaande nederzettingen.

De aanleg van de heirbaan was een staatszaak. Ze werd gefinancierd door het Romeinse Rijk, met middelen uit de keizerlijke schatkist, gevuld door belastingen uit Gallia Belgica. Het werk werd uitgevoerd door legioenen en hulptroepen, deels als training, deels als vrede tijdsbesteding. Lokale gemeenschappen leverden materialen, transportdieren en arbeidskrachten — vaak als belasting in natura.

Zodra het tracé vastlag, begon het zware werk. Soldaten en lokale arbeiders groeven de bedding uit, egaliseerden het terrein en brachten lagen aan: eerst een fundering van grove stenen, dan een tussenlaag van grint en zand, en bovenop een deklaag van platte kasseien. Deze kasseien kwamen uit steengroeven in de buurt, waar het gesteente geschikt was voor wegenbouw. Met ossenwagens werden ze aangevoerd, gestapeld langs het tracé, en met hamer en beitel op maat gekapt.

Langs de route verrezen kleine wachttorens en mijlpalen, en op strategische punten werden rustplaatsen ingericht. De heirbaan was niet zomaar een pad —

het was een infrastructuurproject van formaat, met militaire, economische en symbolische waarde.

We schrijven het jaar 125. Het is lente en kort na zonsopgang. De lucht is fris, de dauw ligt nog op het gras, en een zachte nevel hangt boven de velden. Vanuit het kamp in Leuven is een Romeins cohort op weg naar het garnizoen in Bavay, met als opdracht om versterkingen en bevoorrading te leveren. Ze trekken in gestrekte formatie over de heirbaan die zich langs de zandrug van Veltem-Beisem slingert. De soldaten dragen hun uitrusting met discipline: helmen glanzen in het ochtendlicht, schilden tikken ritmisch tegen hun benen, mantels wapperen in de koele wind. Hun sandalen knarsen op de kasseien, die glinsteren van het vocht.

De heirbaan, aangelegd in de 1^e eeuw na Christus, volgt het natuurlijke reliëf van de zandrug en leidt hen vanuit de Kroonstraat richting de steile klim van de Roetaardstraat. Links en rechts strekken akkers zich uit, omzoomd door houtkanten en lage struiken. Hier en daar staan verspreide boerderijen, met rieten daken en rookpluimen die traag omhoog kringelen. In de verte loeien runderen, en een haan kraait.

De weg is droog, maar de helling is onverbiddelijk. De zandrug biedt stabiliteit en strategisch zicht, maar vraagt inspanning. De soldaten hijgen, hun sandalen glijden soms op gladde stenen. Achter hen kreunen karren, getrokken door muil dieren, beladen met proviand, tentdoeken en wapens. De wielen kraken in de groeven van de weg. Boven wacht het uitzicht, de controle over het landschap.

Langzaam verdwijnen ze uit het zicht van Veltem-Beisem, de wouden van Bertembos in. De ochtendmist sluiert tussen de bomen, het ritme van de mars vervaagt in het gebladerte. De geur van natte aarde en eiken vult de lucht. Vogels fluiten hoog in de kruinen, en het licht breekt in vlekken door het bladerdak.

Vandaag herkennen we dit tracé mogelijk in de huidige Radioweg. Archeologische vondsten in de Varenbergstraat bevestigen Romeinse aanwezigheid, maar of het om de hoofdroute van de Via Belgica of een zijtak gaat, blijft onderwerp van onderzoek. De Romeinen kozen bewust voor de zandrug van de Bovenberg: een droge, stabiele ondergrond die hen toeliet om in rechte lijnen door het landschap te trekken. Archeologische vondsten in de Varenbergstraat – waaronder terra sigillata, een munt van keizer Hadrianus en dakpannen – bevestigen de aanwezigheid van Romeinse bewoning vlak naast dit tracé. Zo vormt de Radioweg vandaag een tastbare herinnering aan de Via Belgica, de grote verkeersader die de Romeinse wereld doorkruiste.

****Wat is de Via Belgica?***

De Via Belgica was de grote Romeinse weg die Tongeren (Atuatuca Tungrorum) verbond met Bavay (Bagacum Nerviorum). Ze maakte deel uit van een netwerk dat Noord-Gallië ontsloot en was cruciaal voor handel, troepenbewegingen en bestuur. Het is onduidelijk of de hoofdheirbaan Tongeren–Bavay rechtstreeks door Veltem-Beisem liep of dat hier slechts een zijheirbaan passeerde. Deze heirbanen fungeerden als de autosnelwegen van de oudheid: brede, verharde verbindingswegen voor handel, troepenverplaatsing en communicatie. Vandaag zijn nog verschillende tracés zichtbaar in het landschap, waaronder de Radioweg in Veltem-Beisem.

Vandaag is diezelfde klim nog steeds een uitdaging. Wielrenners uit de streek komen speciaal naar Veltem-Beisem om hun benen te testen op de steile helling van de Roetaardstraat — een kuitenbijter met geschiedenis.

Langs de heirbaan stond eeuwenlang een molen, die later dichterbij de dorpskern werd heropgebouwd. Molens zouden nog lang een belangrijke rol spelen in het dorpsleven.